

MƏKTƏB PSIXOLOQLARININ PEŞƏ ADAPTASIYASININ SOSIAL-PSIXOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

UOT 159.9

Nəzmiyyə Qəzənfər qızı Məmmədova
Azərbaycan Dillər Universitetinin magistrantı
E-mail: nezmiyyemammedova891@gmail.com

Rəyçilər: *psixol.ü.f.d. dos. U.M. Qəzvini,*
ped.ü.f.d. Ş.R. Babayeva

Açar sözlər: *Azərbaycançılıq ideologiyası, ümumbəşəri dəyərlər, milli maraqlar, liderlik xüsusiyyətləri, psixoloji parametrlər, aktual çətinliklər, psixoloji xidmət*

Ключевые слова: *Идеология азербайджанства, общечеловеческие ценности, национальные интересы, лидерские качества, психологические параметры, актуальные трудности, психологическая служба*

Key words: *Ideology of azerbaijanism, universal values, national interests, leadership characteristics, psychological parameters, actual difficulties, psychological service*

Müasir dövrdə insan tərbiyəsi və onun formalaşması olduqca aktual və özünəməxsus çətinlikləri olan bir prosesdir. Bu işin həyata keçirilməsi insanı öyrənən müxtəlif elmlər sisteminin əsas predmetinə çevrilmişdir. Lakin etiraf etməliyik ki, insanın bir şəxsiyyət kimi formalaşmasının parametrləri və mexanizmlərini bütün dövrlərdə öyrənən psixologiya elmidir. İnsan şəxsiyyətinin müxtəlif parametrlərini öyrənən psixologiya elminin müxtəlif sahələri və istiqamətləri mövcuddur. Bu sahələrdən biridə məktəbə psixoloji xidmət işinin təşkili və həyata keçirilməsidir. Müasir dövr bütün psixologiyanın bütün sahələrdə yeniliklərin tətbiqini tələb etdiyi kimi məktəbə psixoloji xidmət işinin təşkilində də məktəb psixoloqu öz işini yeni tələblər baxımından qurmalıdır. Bu baxımdan məktəb psixoloqunun işinə müasir yanaşmaların tətqiq edilməsi olduqca aktualıq kəsb edən problemdir.

İnsan şəxsiyyətinin formalaşması prosesi müxtəlif mərhələləri və sistemləri əhatə edir. Bu sistemləri mikro, mezo, ekzo və makrosistemlər adlandırırlar. Mərhələli və fasiləsiz surətdə həyata keçirilən bu işin təşkili əsasən mikro sistemə aid olan orta ümumtəhsil məktəblərinin payına düşür. Orta ümumtəhsil məktəblərində yeni insan tərbiyəsi ilə müxtəlif ixtisaslı kadrlar məşğul olur. Lakin bu işin həyata keçirilməsi heç də hər zaman problemsiz ötürmür və ortaya bir sıra çətinliklər çıxır. Qarşıya çıxan bu çətinliklərin aradan qaldırılmasında isə məktəb psixoloqlarının rolu əvəzsizdir. Nəzərə alsaq ki, məktəb bir canlı mexanizm olaraq mürəkkəb bir sistemdir və bu sistem bir sıra münasibətləri özündə birləşdirir. Bu mürəkkəb münasibətlər sistemində yaranan çətinliklərin aradan qaldırılması işini həyata keçirən məktəb psixoloqu bir-biri ilə əlaqədə olan bir sıra amilləri nəzərə almalıdır:

- İdarə edənin şəxsiyyətinin psixoloji parametrləri
- Tərbiyə edənlərin şəxsiyyətinin psixoloji parametrləri
- Tərbiyə olunanın şəxsiyyətinin psixoloji parametrləri
- Məktəbin texniki heyətinin şəxsiyyətinin psixoloji parametrlərini.
- Psixoloji xidmətin həyata keçirildiyi konkret şərait və bu şəraitin imkanları.

Elə bu səbəbdən də bizi haqlı olaraq aşağıdakı suallar düşündürür. Bütün bu çətin canlı sistemdə yaranan çətinlikləri aradan qaldıran məktəb psixoloqu kimdir və onun şəxsiyyətində han-

sı psixoloji parametrlər öz əksini tapmalıdır? Onun işinin əsas istiqaməti qamətlərini nələr təşkil etməlidir? Müasir dövrdə bu işin həyata keçirilməsi üçün konkret şərait imkanları hansı üstünlükləri ilə seçilir və məktəb psixoloqunun öz işini müasir tələblər baxımından qurmasına necə təsir edir? Məktəb psixoloqu kimdir və onun şəxsiyyətində hansı psixoloji parametrlər öz əksini tapmalıdır? Biz bu parametrləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmağı məqsəduyğun hesab etdik:

- Azərbaycançılıq ideologiyasına sadıq;
- Daima milli maraqları üstün tutan və ümumbəşəri dəyərləri qoruyan;
- Öz peşəsini sevən;
- Savadlı;
- Uşaqları sevən və onlara ağıllı məhəbbətlə yanaşan;
- Özünün və insanların şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşmağı bacaran;
- Liderlik xüsusiyyətlərinə malik;
- Yeni innovasiyalardan xəbərdar;
- Təşkilatçı;
- Təşəbbüskar;
- Öz şəxsi nüfuzunu qoruyan;
- Özünə inamı olan.

Ədəbiyyatlardan və təcrübələrdən aydındır ki, psixoloji yanaşmada şəxsiyyətin nümunəvi təsir imkanları ən əsas amil rolunu oynayır. Bu baxımdan yuxarıda məktəb psixoloqunun şəxsiyyətində öz əksini tapması zəruri olan parametrlər yeni insan tərbiyəsində qarşıya çıxacaq problemlərin həlli istiqamətində nümunəvi tərbiyəvi təsir gücünə malik, olduqca mühüm təsiredici elementləridir. Hər bir məktəb psixoloqu öz şəxsiyyətinin təkmilləşməsində bu elementlərin formalaşmasına xüsusi diqqət yetirməlidir. Müasir dövrdə məktəb psixoloqunun işinin əsas istiqaməti qamətlərini nələr təşkil etməlidir? Müasir dövr bütün istiqamətlərdə olduğu kimi, məktəb psixoloqunun da öz işinə yeni tələblər baxımından yanaşmasında əsaslı dönüşlər yaratması üçün qarşısına bir sıra zəruri vəzifələr qoyur.

Məktəb psixoloqu məktəbdə əvvəlcədən müəyyənlanmış şəkildə illik və aylıq iş planları əsasında psixoloji xidmət işinin təşkilini günün tələbləri səviyyəsində qurmağa çalışır. Təbii ki, bu işin günün tələbləri səviyyəsində qurulması üçün məktəb psixoloqlarından aşağıdakı istiqamətlərdə işlərin yerinə yetirilməsi tələb olunur:

- Psixologiyanın müxtəlif sahələri istiqamətində baza biliyinin möhkəmləndirilməsi;
- Daima psixologiya elmi sahəsində olan yeniliklərin axtarışında olmaq;
- Qazanılmış biliklərin təcrübəyə tətbiq edilməsi bacarığı;
- Praktik olaraq yaranmış problemlərin həllinə yaradıcı yanaşma və aktivlik.

İstənilən sahədə baza biliklərinin mövcudluğu ən əsas amil olaraq qiymətləndirilir.

Məktəb psixoloqları psixologiyanın nəzəri və praktik sahələri haqqında möhkəm biliyə sahib olmaqla baş verən problemə nəyin əsas səbəb olduğunu müəyyənləşdirə bilirlər. Zaman dəyişdikcə şəxsiyyətə təsir amilləri də öz forma və istiqamətlərinə görə yeni təsir imkanlarına malik olur. Yəni müxtəlif dövrlərdə şəxsiyyətlərarası münasibətlərdə yarana biləcək problemlərin səbəbləri də dövrün tələblərinə müvafiq olaraq dəyişir. Bu problemlərin yaranmasına bir tərəfdən şəxsiyyətin fərdi inkişafındakı dəyişikliklər təsir edərsə, digər tərəfdən sosial mühitdə yaranan yeni proseslər birmənalı şəkildə təsir göstərir.

Problemin aktuallığı. Məqalə məktəb psixoloqlarının peşə adaptasiyasının sosial-psixoloji xüsusiyyətləri mövzusunda mühüm töhfədir.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalədə məktəb psixoloqunun şəxsiyyətindəki psixoloji parametrlər əks edilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalə gənc tədqiqatçılar, doktorant və dissertantlar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Ağayeva K.C. Sosial-əxlaqi davranışın təhlili. Bakı: Sabah, 2007.
2. Babayeva. Ş.R., Həsənova. M.F. Sosial psixologiya. Bakı: ADPU-nun nəşri, 2019, 338 s.
3. Bayramov Ə.S., Əlizadə Ə.Ə. Sosial psixologiya. Bakı: Qapp-Poliqraf, 2003, 356 s.
4. Əlizadə Ə.Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri . Bakı, 2004.
5. Seyidov S.İ., Həmzəyev M.Ə. Psixologiya. Bakı: 2007, 626 s.

Н.Г. Мамедова

Социально-психологические особенности профессиональной адаптации школьных психологов

Резюме

Каждый школьный психолог должен уделять особое внимание формированию этих элементов в развитии своей личности. Современная эпоха, как и во всех направлениях, ставит перед школьным психологом ряд необходимых задач по кардинальному изменению подхода к своей работе в условиях новых требований. Школьный психолог старается наладить организацию работы психологической службы на уровне потребностей дня на основе заранее определенных годовых и ежемесячных планов работы.

N.G. Mammadova

Social-psychological features of professional adaptation of school psychologists

Summary

Each school psychologist should pay special attention to the formation of these elements in the development of his personality. The modern age, as in all directions, sets a number of necessary tasks for the school psychologist to make fundamental changes in his approach to his work in terms of new requirements. The school psychologist tries to establish the organization of psychological service work at the level of the day's requirements based on pre-defined annual and monthly work plans.

Redaksiyaya daxil olub: 02.10.2023